

УДК 378.147:81'243

Тадеева Марія Іванівна

доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри іноземних мов
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна
ORCID ID 0000-0002-3853-3668
mtadeyeva@gmail.com

Купчик Лариса Євгенівна

кандидат педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна
ORCID ID 0000-0002-8544-0931
l.y.kupchuk@nuwm.edu.ua

Літвінчук Альона Теофанівна

кандидат педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне, Україна
ORCID ID 0000-0002-0794-5379
alionalit76@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІКТ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕМОВНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена проблемам інноваційного розвитку освітнього процесу вивчення іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Аналіз нормативно-правової бази, на основі якої здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти у немовних закладах вищої освіти, дав змогу визначити актуальність формування іншомовної комунікативної компетентності і здатності до міжкультурної комунікації, зокрема професійної. Охарактеризовано компетентнісний підхід у процесі реалізації іншомовної освіти, що базується на інтеграції ключових компетентностей, покладених в основу формування змістових ліній вивчення мов, які конституюються з мовного, мовленнєвого, лінгвокультурного матеріалу та навчальних і комунікативних стратегій. Здійснено аналіз таких лінгводидактичних категорій, як-от: зміст іншомовної освіти, стратегії навчання, форми і методи організації вивчення іноземних мов. Особливу увагу приділено проблемі формування навчальних стратегій як засобу реалізації неперервної іншомовної освіти, проаналізовано низку існуючих класифікацій стратегій у зарубіжному і вітчизняному освітньому просторі та запропоновано шляхи їх технологізації. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій розглядається як основний фактор формування позитивної мотивації та створення ситуації успіху в процесі формування навчальних стратегій, де основними чинниками вважаємо персоналізацію, довіру, доступність, гнучкість, продуктивність й інтерактивність. Окреслено низку ефективних методів навчання іноземних мов з використанням різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій, які мають на меті формування сприятливого навчального середовища, підвищення мотиваційного потенціалу іншомовної освіти, активізацію самостійної роботи студентів, розвиток їх критичного мислення шляхом конструювання змісту освіти, що передбачає усвідомлений відбір, опрацювання та засвоєння навчальної інформації.

Ключові слова: компетентнісний підхід; інформаційно-комунікаційні технології; іншомовна компетентність; зміст іншомовної освіти; навчальні і комунікативні стратегії; метод.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Одним з найважливіших показників, що визначають рівень розвитку суспільства, є система освіти і, зокрема, система підготовки фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО), яка повинні відповідати вимогам та інноваційним

тенденціям сучасного стану розвитку суспільства. Нові соціокультурні реалії: глобалізація, інтернаціоналізація, інформатизація, особистісна орієнтація і гуманізація, космополізм і мультикультурність – потребують значної уваги педагогів-дослідників до розроблення сучасних освітніх стратегій формування ключових компетентностей майбутнього фахівця. Інформатизація освіти спрямована, насамперед, на створення «системи відкритої освіти», розвиток технологій проєктування і застосування «відкритих педагогічних систем» [2, с. 6], формування творчої особистості, яка вміє застосовувати набуті знання, працювати з інформаційними ресурсами. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), на думку В. Бикова, визначає «потенційний дидактичний простір», створює «додаткові умови для реалізації різних цілей, стратегій і траєкторій навчання», докорінно змінює ролі учасників навчального процесу, коли педагог стає співтворцем сучасних технологій навчання, які допомагають адаптувати навчальне середовище до індивідуальних можливостей і потреб [2, с. 3–4] студента, який, своєю чергою, зможе самостійно вибудувати власні навчальні стратегії.

Інструментом отримання якісних сучасних знань і конкурентною перевагою в майбутній професійній діяльності є іншомовна комунікативна компетентність, яка є дієвим засобом у системі наукового пізнання, необхідністю у мультикультурному просторі, для якого все більш характерними стають крос-культурні комунікації в усіх без винятку сферах діяльності. А, отже, особливої уваги потребує створення ефективного середовища вивчення іноземних мов (ІМ), його забезпечення методологією оптимального використання сучасних ІКТ, орієнтованих на реалізацію педагогічних цілей, удосконалення дидактичних принципів, методів і організаційних форм навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконалення освітніх процесів, основні принципи загальнонаукових і методологічних аспектів формування компетентностей майбутнього фахівця в умовах інформаційного суспільства є предметом наукових студій В. Бикова, М. Згуровського, О. Романовського, С. Сисоевої. Праці С. Амеліної, С. Ніколаєвої, М. Тадеєвої та ін. розкривають особливості реалізації компетентнісного підходу в іншомовній освіті. Інформаційні технології в навчанні ІМ є предметом педагогічних пошуків С. Амеліної, І. Гоцинець, Л. Морської, І. Семеряк, О. Тинкалюк, К. Шапель (С. Chapelle), Дж. Гармера (J. Harmer), Б. Сміта, (В. Smith), М. Варшауера (М. Warschauer) та ін. Аналіз наукового доробку представників вітчизняного та зарубіжного освітнього простору виявив також особливий інтерес і до питання інтеграції навчальних і комунікативних стратегій у процес вивчення ІМ на різних освітніх ступенях, про що свідчать праці С. Ніколаєвої, О. Сторонської, Р. Оксфорда (R. Oxford), Дж. О'Меллі (J. O'Malley), К. Раупаха (Ch. Raupach), Дж. Рубіна (J. Rubin), К. Сересової (K. Seresova), Х. Штерна (H. Stern) й багатьох інших, у їх роботах окреслено як проблеми класифікації, так і методичні й дидактичні аспекти формування відповідних стратегій.

Мета статті. Мета дослідження полягає в аналізі основних навчальних і комунікативних стратегій вивчення ІМ, окресленні шляхів використання ІКТ, які уможливають підвищення рівня мотивації, індивідуалізації й гнучкості освітнього процесу в опануванні ІМ, що сприяє створенню ситуації успіху а також реалізації принципів неперервності, комунікативності та автентичності.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Методика дослідження передбачає вивчення особливостей та можливостей використання сучасних досягнень розвитку інформаційного простору в моделюванні

педагогічного процесу навчання ІМ, передусім для вироблення навчальних і комунікативних стратегій для формування та вдосконалення іншомовної компетентності, що реалізується засобами ІКТ в умовах неперервної освіти.

Для досягнення цілей дослідження використано методи критичного аналізу наукових і методичних джерел, системного аналізу, описовий і прогностичний методи.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для сучасної педагогічної науки пріоритетним є пошук фундаментальних шляхів ефективно побудови навчально-виховного процесу. Це знаходить відображення в нормативно-правових документах, які регламентують діяльність національної системи освіти (Закон України «Про вищу освіту» (2017 р.) [3], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.) [8]), метою яких визначено підвищення якості і конкурентоспроможності освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, прискорення інтеграції України в міжнародний освітній простір, а також забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями й потребами для навчання впродовж життя. Вимоги мобільності, гнучкості, самодетермінації й саморегуляції особистості, вироблення її критичної й самостійної життєвої позиції також сформульовано через поняття «hard skills» (жорсткі навички) і «soft skills» (м'які навички) як поєднання високого рівня професіоналізму й міжособистісних і соціальних навичок, кар'єрних атрибутів, які дають змогу ефективно й успішно реалізовувати себе і досягати своїх цілей. За даними досліджень, проведених у Гарвардському та Стенфордському університетах, тільки 20–25 % кар'єрного успіху забезпечується рівнем професійних навичок (hard skills), тоді як інші 75–80 % – це так звані «м'які навички» (soft skills), які часто трактуються як наскрізні та такі, що створюють конкурентні переваги й забезпечують довгостроковий успіх [5, с. 25]. Перелік «soft skills» містить когнітивні, комунікативні й міжособистісні навички, творчість й ініціативність, навички прийняття рішень і навчання впродовж життя, володіння ІМ, що є в основі постійного загального й професійного розвитку особистості, задоволення її пізнавальних запитів і духовних потреб.

Увага до особистісно орієнтованих культурно-гуманістичних освітніх стратегій знаходить відображення і в стандартах вищої освіти для немовних спеціальностей [9]. Так, спеціальні (фахові, предметні) компетентності всіх стандартів доповнені загальними, які фігурують у сучасному переліку ключових, наприклад, здатність спілкуватися ІМ, навички використання ІКТ, здатність до самоосвіти й самовдосконалення, повага до різноманітності й мультикультурності і здатність працювати в міжнародному контексті, здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (також іншомовних), використання інформаційних технологій для ефективного спілкування на професійному та соціальному рівнях, демонстрація культури мислення й навички організації (між)культурного діалогу. Зазначимо, що 17 січня 2018 року Європейський парламент і Рада Європейського Союзу в Брюсселі схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя [18], до яких зараховано: грамотність, багатомовну компетентність, математичну компетентність і компетентність у науках, технологіях та інженерії, цифрову компетентність, особисту, соціальну та навчальну компетентність, громадянську компетентність, підприємницьку компетентність і компетентність культурної обізнаності та самовираження. Вищезгадані компетентності визначають і нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти [6], який зумовлює необхідність формування іншомовної компетентності як ключової, зокрема для читання й розуміння фахової іншомовної літератури, її використання в соціальній і професійній сферах,

формування здатності працювати в міжнародному контексті, рівноправного партнерства, міжкультурної комунікації тощо. Водночас, згідно з Рамковою програмою [18], вивчення ІМ спрямовано на реалізацію компетентнісної парадигми, у межах якої, поряд з багатомовною компетентністю, іншомовна освіта інтегрує й інші, представлені на рисунку 1.

Компетентнісний підхід до підготовки фахівця покладено в основу розроблених Концепцій розвитку іншомовної освіти [4; 11] в Україні, у яких чітко окреслено потребу в посиленні іншомовного складника в процесі навчання на різних освітніх ступенях. Водночас виникає суперечність між необхідністю формування іншомовної компетентності всіх без винятку фахівців і недостатністю практичних можливостей реалізації комплексного підходу до здійснення цього процесу. Це зумовлено короткостроковістю навчального процесу, упродовж якого вивчається ІМ студентами немовних спеціальностей (2 семестри, рідше 3–4 семестри), недостатньою кількістю аудиторних годин (переважно 5 кредитів, що відповідає 60–68 аудиторним годинам відповідно до Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС)), невмотивованістю самих студентів, які часто усвідомлюють таку необхідність лише після закінчення навчання. У цьому контексті особливо важливим є компетентнісно орієнтований підхід до формування змісту іншомовної освіти, а саме: оновлення змісту навчальних матеріалів, технологій навчання, підходів і методів здобуття та передачі знань, а також забезпечення студента стратегіями для реалізації навчання впродовж життя, дієвість яких посилить умотивованість студентів до вивчення ІМ.

Зміст навчання як базова категорія навчання ІМ, відповідаючи на запитання «Чого навчати?», наголошує на необхідності навчити студентів спілкуватися ІМ у межах засвоєного програмного матеріалу і передбачає формування в них іншомовної комунікативної компетентності, яка охоплює мовленнєву, лінгвосоціокультурну, мовну і навчально-стратегічну компетентності. Саме ці чотири аспекти покладено в основу формування змістових ліній вивчення мови.

Мовну / багатомовну компетентність згідно з Рамковою програмою оновлених ключових компетентностей [18] визначено як здатність застосовувати мову з метою спілкування, тобто уміння розуміти, виражати й інтерпретувати концепти, думки, почуття, факти в межах суспільних і культурних контекстів відповідно до власних потреб і бажань у чотирьох видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, писемне й усне мовлення). Разом з тим, мовна компетентність інтегрує історичний вимір і міжкультурну компетентність, де важливими поряд зі знаннями лексики та граматики, є також знання про суспільний лад і мовні варіанти, уміння розуміти усні висловлювання, починати, підтримувати й закінчувати розмову, читати, розуміти й укладати тексти, бути здатним використовувати допоміжні засоби і вивчати мови впродовж життя у формальних і неформальних умовах.

У формальних умовах вивчення мови важливим є вибір навчального матеріалу, використання ресурсів з різних дидактичних засобів (як традиційних, так і інформаційних), визначальним критерієм доцільності яких є не ступінь мовної складності, а його потенціал, пробудження мотивації студентів до співпраці і здобуття нових знань. Вимогою до навчальних матеріалів є автентичність як основний засіб наближення користувача до цільової мовної культури, підвищення комунікативно-пізнавальної мотивації. Крім того, автентичний ресурс уможливорює автентичну інтеракцію. Щоб задовольнити цікавість, пропонуємо студентам або тексти на одну тематику на вибір, або самостійний пошук ресурсів у мережі Інтернет на задану тему, надаючи студентам за такої умови можливість самостійно конструювати зміст навчання.

Рис. 1. Реалізація компетентнісної парадигми в іншомовній освіті (на основі Рамкової програми [18])

Такі тексти в мовному плані перевищують рівень знання студентів, що змушує їх активувати попередні знання і висувати гіпотези щодо їх змісту, формуючи / застосовуючи водночас стратегії і навички декодування. Студенти вибудовують (у процесі обміну здобутою інформацією з іншими) спершу глобальне, згодом – більш детальне розуміння вибраного навчального текстового ресурсу. З нового змісту випливають нові імпульси, які сприяють знайомству з чужою культурою та стимулюють студентів комунікувати виучуваною мовою.

Для порівняння: у дидактичних текстах, зміст яких підпорядкований граматичним структурам, де форма визначає зміст, найважливішим критерієм є прогресія, тобто тексти дібрано за ступенем граматичної складності, що доповнюється ступенем лексичної складності, яка виражається кількістю і комплексністю введених нових слів. Автентичні тексти не регламентовані формальними рамками щодо врахування ступеня граматичної і лексичної прогресії, вони визначаються мотиваційним й ідентифікаційним потенціалом, їх вибір зумовлений інтересами студентів.

Оскільки, як зазначалося вище, навчання ІМ у немовних ЗВО обмежене кількістю аудиторних годин, вважаємо, що саме формування у студентів навчальних і комунікативних стратегій та озброєння їх умінями оперувати ними дасть змогу майбутнім фахівцям розвивати їх іншомовну комунікативну компетентність у якісному і кількісному відношенні впродовж життя, що передбачає як удосконалення знань ІМ, яку вони вивчали у ЗВО, так і вивчення інших ІМ. Як стверджує Л. Морська, «поняття *«стратегія»* введене в інструментарій лінгвістики, лінгводидактики, соціолінгвістики відносно недавно і визначається по-різному залежно від цілей і парадигми дослідження. Воно екстрапольовано в лінгвопрагматичні дослідження з інших наук (військової справи, політики), пов'язаних з плануванням і цілеспрямованою діяльністю» [7, с. 12]. *Навчальну стратегію* визначають як «організовану, цілеспрямовану і регульовану послідовність визначених дій, які виконують учні/студенти під час навчальної діяльності, для того щоб навчання стало легшим, більш швидким та ефективним» [6, с. 445], *комунікативна стратегія* – це «усвідомлена лінія комунікативної поведінки у конкретній ситуації спілкування, яка використовується для забезпечення спілкування з іншими людьми та подолання труднощів, викликаних недостатністю мовного і соціального досвіду спілкування іноземною мовою» [6, с. 445].

На сьогодні у світовій практиці існують різні класифікації стратегій вивчення мов. Дж. О'Меллі та інші [10] виділили три основні підкатегорії: метакогнітивні (стратегії, які передбачають планування навчання, роздуми щодо навчального процесу, моніторинг власних результатів та оцінювання результатів навчання після його завершення), когнітивні (обмежені конкретними навчальними завданнями, які до яких належить маніпуляція навчальним процесом: повторення, переклад, групування, контекстуалізація, трансфер, перенесення тощо) і соціоафективні (соціальна діяльність та комунікація з іншими). Дж. Рубін [13] виділив три основні типи стратегій, які прямо чи опосередковано впливають на навчальний процес: навчальні (когнітивні і метакогнітивні), комунікативні й соціальні. Р. Оксфорд [11] вбачала навчальні стратегії у формуванні комунікативної компетентності, поділивши їх на два класи: прямі (стратегії запам'ятовування, когнітивні й компенсаторні) і непрямі (метакогнітивні, афективні і соціальні). Х. Штерн [15] окреслив п'ять стратегій вивчення мов: стратегії управління й планування, когнітивні, комунікативні, міжособистісні й афективні.

Вітчизняні дослідники [4, 7, 10] розрізняють непрямі та прямі навчальні стратегії (НС). *Непрямі* НС стосуються насамперед організації навчального процесу, хоч вони й є досить актуальні і для комунікативного акту. Такими є: соціальні, афективні й метакогнітивні стратегії. Соціальні окреслюють уміння комунікувати як з ровесниками, друзями, викладачами, так і носіями мови, що передбачає вміння ставити запитання, співпрацювати з іншими, виконувати різні комунікативні ролі, тобто володіти навичками використання різних комунікативних кліше. Афективні спрямовані на подолання страху, сприяння та стимулювання до спілкування ІМ, на усвідомлення власного відчуття щодо навчального процесу. Метакогнітивні інтегрують зосередженість на процесі вивчення мови, його плануванні, управлінні, організації контролю та самоконтролю.

Прямі НС, які передбачають роботу з мовним та мовленнєвим матеріалом задля

оволодіння мовною та мовленнєвою компетентностями, є когнітивними стратегіями, стратегіями запам'ятовування та компенсаторними стратегіями. Так, для запам'ятовування використовують вправи на групування матеріалу, створення антонімічних та синонімічних рядів, схем, асоціацій, застосовують різні способи візуалізації, аудіозаписи та комп'ютерні програми, методи інтенсивного повторювання, використання в практичній діяльності тощо. Когнітивні стратегії передбачають аналіз і трансформації навчального матеріалу, що реалізується через виконання ряду вправ, як-от: комбінування слів і введення їх у контекст для засвоєння лексичного матеріалу, самостійне виведення правил на основі прикладів вживання граматичної структури чи самостійний добір прикладів до граматичних правил з метою успішного засвоєння граматичного матеріалу. Для розвитку навичок читання та аудіювання в методичній літературі виокремлюють низку стратегій, а саме: стратегії, що допомагають визначити тип тексту, його дійових осіб, часу та дійства. Когнітивні стратегії глобального чи детального читання тексту допомагають зрозуміти прочитане, а відбір релевантного лексичного та граматичного матеріалу, формулювання плану висловлювання, нотування основного змісту, використання фраз-кліше є актуальними стратегіями для формування усної та писемної комунікативної компетентності. Загалом когнітивні стратегії передбачають тренування, надсилання й отримання мовних повідомлень в усній та письмовій формах, аналіз і наслідування, структурування ресурсного матеріалу та кінцевої продукції. Компенсаторні стратегії вступають у дію на етапі надолуження недостатніх компетентностей в усному та писемному мовленні.

Оскільки ці та інші навчальні компетентності у ЗВО формуються в обмеженому в часі (неоптимальному) навчальному середовищі, саме ІКТ з погляду дидактики, відповідаючи на питання «*Як навчати?*», допомагають зробити навчання більш інтенсивним й ефективним завдяки реалізації можливостей мультимедіа для дієвого і наочного подання навчального матеріалу; підвищити унаочненість навчального процесу; забезпечити пошук інформації із різноманітних джерел; інтегрувати студентоцентризований підхід до навчання для активного залучення максимальної кількості студентів з різними стилями навчання і різними можливостями сприйняття; трансформувати текстовий матеріал у графічну форму чи навпаки; організувати й інтенсифікувати колективну й групову роботу (переважно під час виконання групових проєктів); здійснювати контроль навчальних досягнень; створювати сприятливу атмосферу для спілкування; забезпечити зворотний зв'язок у процесі навчання. Водночас комп'ютер з підключенням до мережі Інтернет є джерелом автентичної навчальної інформації, який виконує частково роль посібника, тренажера і є засобом діагностики та контролю (виконання онлайн тестів).

Отже, вищевикреслене дає підстави визначити основні чинники формування успіху в навчанні ІМ із використанням ІКТ (рис. 2), які характеризують якісну модель інформаційного навчального середовища і є вирішальними в забезпеченні відповідності сучасним стандартам якості освіти.

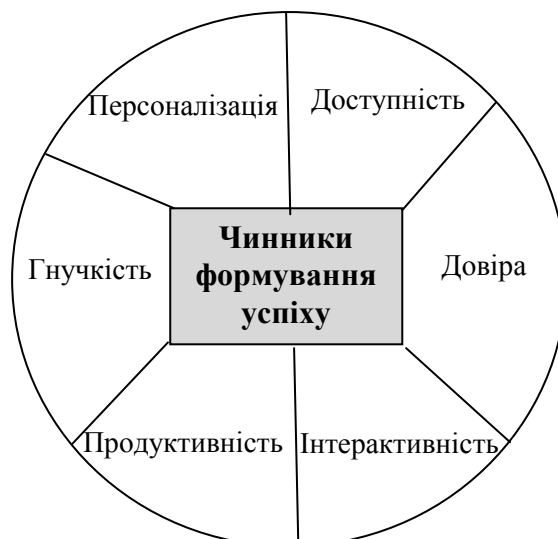

Рис. 2. Чинники формування успіху в процесі навчання ІМ засобами ІКТ

Гнучкість визначає рівень адаптивності планування й організації навчального процесу, який може бути пристосований до індивідуальних потреб. *Доступність* є ступенем легкості й прозорості доступу до матеріалів і ресурсів як внутрішнього інформаційно-навчального простору, так і зовнішніх ресурсів мережі Інтернет. *Інтерактивність* визначає можливості здійснення взаємодії (зокрема автентичної) на всіх рівнях: студент – студент, студент – викладач; інтеракцію засобів, форм і методів навчання. *Персоналізація* визначає рівень пристосованості до індивідуальних потреб, забезпечує індивідуальне навчання в умовах, коли студент має право обирати засоби навчання. *Продуктивність* передбачає створення ефективного навчального середовища, яке спонукає виходити за межі мінімального відтворення знань. *Довіра* визначає рівень усвідомленого ставлення до навчання, формування критичного мислення та інформаційної грамотності; якості отриманого навчання. Визначені чинники сприяють підвищенню рівня ефективності навчального процесу, формуванню позитивної мотивації процесу навчання ІМ засобами ІКТ.

Водночас позитивний вплив ІКТ не реалізується автоматично, він залежить від майстерності викладача у створенні технологічноорієнтованих навчальних матеріалів, обранні програмно-технологічних розробок із найвищим показником ефективності, моделюванні системного підходу до опрацювання матеріалу. Тому вважаємо необхідним акцентувати увагу на деяких дієвих і цікавих шляхах формування навчальних стратегій у процесі вивчення ІМ засобами ІКТ, в основі яких лежать студенто та діяльнісно орієнтовані підходи, використання автентичних ресурсів зі значним мотиваційним потенціалом, які уможливають самостійне конструювання студентами знань та формування навчальних і комунікативних стратегій (прямих і непрямих). Як визначають українські дослідники [19], інтеграція ІКТ, зокрема комп'ютера (ПК), передбачає роботу на декількох етапах: 1) *pre-PC work*, у процесі якого викладач надає студентам необхідні інструкції, визначаючи спосіб дії, у який здійснюватиметься навчання онлайн; 2) *computer-based work* – етап, на якому студенти здійснюють пошук; 3) *post-computer work*, у процесі якого студенти готують звіт про отримані результати під час роботи з онлайн інформацією. Діяльність студентів не обмежується зазначеними етапами, а передбачає використання вебсторінок для візуалізації презентацій ІМ, онлайн роботу над навчальними проектами тощо [19, с. 243].

Вважаємо за доцільне акцентувати увагу на ефективних методах вивчення ІМ, які інтегрують ІКТ. До таких належать:

– *Smartphone-Lead-in*: ще до того, як розпочинати роботу над новою темою, пропонуємо студентам упродовж тижня за допомогою смартфонів зробити фото та відео на задану тему; результати студенти надсилають на електронну пошту, викладач обирає найцікавіші повідомлення для обговорення на першому занятті з теми;

– *Internet-Browse*: студенти шукають текст на задану тему в Інтернеті, який вони повинні відфільтрувати, перевірити і представити в аудиторії; вищу оцінку отримують ті повідомлення, які не базуються на статтях Вікіпедії та перших трьох статтях у пошуковій системі Google;

– *Video Maker*: студенти в невеликих групах створюють відео (зняті короткі презентації, анімація, інсценування) на задану тему, визначаючи самостійно шляхи реалізації цілей; єдиною вимогою є зрозумілість подання інформації для групи;

– *Google-Maps and Streetview-Excursions*: передбачають віртуальне знайомство та вивчення нових місцин і територій, ознайомлення з архітектурним надбанням різних культур і епох;

– *PowerPoint Presentations*: з огляду на важливість комп'ютерних презентацій у професійному житті студенти активно вчаться представляти короткі реферати в графічній формі на слайдах;

– *Digital Stations*: в аудиторії у різних місцях розміщуємо планшети, ноутбуки чи смартфони, на яких пропонуємо студентам (у навушниках) послухати подкаст (Podcast), подивитися короткий відеофільм чи послухати аудіозапис і самостійно розширити запропонований зміст інформацією з мережі Інтернет;

– *Quick Interviews and Questionnaires*: за допомогою смартфона студенти проводять інтерв'ю та беруть участь у коротких опитуваннях (часто укладених викладачами чи ними

самостійно, наприклад, у соціальній мережі Telegram);

– *Barometer of Social Networks' Mood*: студенти акцентують увагу на дописи в їх стрічці щодо заданої теми; зібрану (анонімну) інформацію представляють і обговорюють у групі, що надає імпульси студентам формувати і розвивати метакогнітивні стратегії шляхом трансляції інформації, отриманої переважно рідною мовою, засобами ІМ;

– *e-jigsaw*: передбачає навчання у співпраці з активним використанням ІКТ для здійснення інформаційного пошуку. На першому етапі формуються експертні групи, завданням яких є вивчення окремих аспектів запропонованої проблеми із застосуванням інформаційних джерел Інтернет. На другому етапі по одному учаснику від кожної експертної групи створюють основні групи, метою яких є інтегрування в єдиний ресурс всієї отриманої інформації від експертів. Цей метод, адаптований до використання ІКТ, оптимізує рівень пошуку інформації, її осмислення, розширення і, як результат, застосування;

– *Specific Language Corpora Construction*: передбачає створення студентами електронного корпусу текстів (зокрема відео- та аудіоматеріалів) на основі малих спеціалізованих мовних комплексів предметної галузі, які дадуть змогу здійснювати лінгвістичний аналіз лексичних, граматичних і стилістичних особливостей, для яких характерними є високий рівень контекстуальності й автентичності. Такі комплекси стануть незамінними в процесі добору й структурування навчального матеріалу, укладання професійних лексичних мінімумів;

– *Cinquian Writing*: пропонує самостійне написання коротких п'ятирядкових віршів, у яких студенти синтезують вивчений матеріал, розвивають критичне мислення; використовуючи гіперпосилання, мають можливість підсилювати зміст вірша інформацією з мережі Інтернет, що візуалізує текст вірша, з одного боку, та посилює мотиваційний аспект, з іншого. Пропонуємо приклад синквейну до теми «University»:

*University
academic fascinating
study research entertain
And live in the hall of residence!
Uni life*

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Пріоритетність компетентнісного підходу в процесі вивчення ІМ у немовних ЗВО сприяє реалізації комплексного й системного формування іншомовної компетентності майбутнього фахівця, що здійснюється через мовний, мовленнєвий, лінгвосоціокультурний матеріал і навчальні й комунікативні стратегії. Стратегії навчання ІМ, які поділяються на прямі (когнітивні, запам'ятовування та компенсаторні) й непрямі (соціальні, афективні, метакогнітивні), схарактеризовано як важлий складник успішного й ефективного вивчення ІМ в умовах формальної та неформальної освіти, що сприяє формуванню навичок вивчення мов упродовж життя. Оскільки такі стратегії вибудовуються під час засвоєння іншомовного (мовного, мовленнєвого й лінгвосоціокультурного) матеріалу, то актуальними є такі форми, методи й засоби навчання, які допомагають створити навчальне середовище, що є інтерактивною платформою, у якій студент стає як активним учасником формування змісту автентичних навчальних матеріалів, отримує здатність і навички здійснювати неперервну освіту. Реалізація дидактичних можливостей ІКТ у процесі навчання ІМ допомагає створювати, адаптувати і використовувати низку методів навчання, які сприяють формуванню творчої особистості, що здатна критично мислити, аналізувати, комунікувати і виявляє готовність до освіти впродовж усього життя.

Запропоновані методи навчання ІМ із використанням ІКТ підвищують якість навчання завдяки високому рівню автентичності й інформаційної відповідності, формують стійку позитивну мотивацію до вивчення ІМ як у формальних, так і неформальних умовах, сприяють створенню ситуації успіху, чинниками якої визначено персоналізацію,

доступність, довіру, гнучкість, продуктивність й інтерактивність, і посилюють формування й активне використання власних навчальних і комунікативних стратегій у процесі вивчення ІМ.

Перспективу подальших науково-методичних досліджень вбачаємо в удосконаленні методики навчання ІМ з використанням безмежного потенціалу ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] С. М. Амеліна, Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх інженерів. *Педагогічний альманах [зб. наук. пр. Херсонської академії неперервної освіти]*. 2010. Вип. 5. С. 78 – 83.
- [2] В. Ю. Биков, Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2010. № 9. С. 9–15. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2010_94. Дата звернення: Березень 23, 2019.
- [3] Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради України*. № 2661-VIII від 20.12.2018. № 38-39. 380 с. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- [4] Концепція розвитку іншомовної освіти у Національному університеті водного господарства та природокористування. Уклад. Тадеєва М. І., Літвінчук А. Т., Купчик Л. Є. та ін. Рівне, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4272/>
- [5] Культурно-гуманітарні стратегії розвитку університетської освіти в умовах динамічних суспільних трансформацій / за ред. І. В. Степаненку. К. ІВО НАПН України. 2018. 226с.
- [6] Методика навчання іноземних мов та культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів [Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін.] за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
- [7] Л. І. Морська, Сутність і класифікація комунікативних стратегій у професійному дискурсі. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна*. 2012. Вип. 29. С. 11-14. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_29_6
- [8] Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf.
- [9] Стандарти вищої освіти [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>
- [10] О. С. Сторонська, Формування стратегій вивчення іноземної мови як науково-методична проблема. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 263–265. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_79
- [11] М. І. Тадеєва, Концепція розвитку іншомовної освіти в Україні : навчально-методичний посібник. Рівне : РВЦ МГУ, 2010. 73 с.
- [12] J. O'Malley, A. U., Chamot, G. Stewner-Marzanares, L. Kupper, R. P. Russo, Learning strategies used by beginning and intermediate ESL students. *Language learning*. 1985. No. 35, p. 21-46.
- [13] R. L. Oxford, Languages learning strategies: What every teacher should know. University of Alabama, Boston: Heinle&Heinle publications, 1990.
- [14] Ch Raupach, Strategien zur Verbesserung der mündlichen Kommunikation beim Fremdsprachenlernen – am Beispiel des Deutschunterrichts an der Oberstufe in Notodden, Norwegen. Tysk, 2012. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/147971/Raupach.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- [15] J. Rubin, Learner strategies: Theoretical assumptions, research history and typology. In A. L. Wenden & J. Rubin (Eds.) *Learner strategies in language learning* 15-30, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1987.
- [16] K. Seresova, Didaktische Strategien im Fremdspracheunterricht. *Lingua - Fremdsprachenunterricht in Forschung und Praxis, Band 46*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2018. 180 S.
- [17] Н. Н. Stern, Issues and Options in Language Teaching. Oxford: OUP 1992.
- [18] The Council of the European Union. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences of lifelong learning (Text with EEA relevance). Official Journal of the European Union. P. 189/1–189/13. [Електронний ресурс]. Доступно: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
- [19] О. В. Тынkaliuk, I. Z. Semeriak, Virtual teaching and learning environment in shaping strategies for professional foreign language communication between software engineers. *Information Technologies and Learning Tools*, 2018, Vol. 67, No. 5. P. 239–249. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2272/1397>

Матеріал надійшов до редакції 11.04.2019 р.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ УЧЕБНЫХ И КОММУНИКАТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В НЕЯЗЫКОВЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Тадеева Мария Ивановна

доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой иностранных языков
Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно, Украина
ORCID ID 0000-0002-3853-3668
mtadeyeva@gmail.com

Купчик Лариса Свгеньевна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков
Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно, Украина
ORCID ID 0000-0002-8544-0931
l.y.kupchuk@nuwm.edu.ua

Литвинчук Алёна Теофановна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков
Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно, Украина
ORCID ID 0000-0002-0794-5379
alionalit76@gmail.com

Аннотация. Статья посвящена проблемам инновационного развития образовательного процесса изучения иностранного языка средствами информационно-коммуникационных технологий. Анализ нормативно-правовой базы, на основе которой осуществляется подготовка соискателей высшего образования в неязыковых вузах, позволил определить актуальность формирования иноязычной коммуникативной компетентности и способности к межкультурной коммуникации, в том числе профессиональной. Охарактеризован компетентностный подход в процессе реализации иноязычного образования, который построен на интеграции ключевых компетентностей, положенных в основу формирования содержательных линий изучения языков, которые конституируются из языкового, речевого, лингвокультурного материала, учебных и коммуникативных стратегий. Осуществлен анализ таких лингводидактических категорий, как содержание иноязычного образования, формы и методы организации изучения иностранных языков. Особое внимание уделено проблеме формирования учебных стратегий в контексте реализации непрерывного иноязычного образования, проанализированы ряд существующих классификаций таких стратегий в зарубежном и отечественном образовательном пространстве, предложены пути их технологизации. Применение информационно-коммуникационных технологий рассматривается как основной источник формирования положительной мотивации и создания ситуации успеха в процессе формирования учебных стратегий, где основными факторами считаем персонализацию, доверие, доступность, гибкость, продуктивность и интерактивность. Предложен ряд методов обучения иностранным языкам с использованием информационно-коммуникационных технологий, имеющих целью формирование благоприятной учебной среды, повышение мотивационного потенциала иноязычного образования, активизацию самостоятельной работы студентов путем конструирования содержания образования, что предусматривает осознанный отбор, переработку и усвоение учебной информации.

Ключевые слова: компетентностный подход; информационно-коммуникационные технологии; иноязычная компетентность; содержание иноязычного образования; учебные и коммуникационные стратегии; метод.

THE USE OF ICT TOOLS FOR THE FORMATION OF LEARNING AND COMMUNICATION STRATEGIES IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM IN NON-LANGUAGE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Mariya I. Tadeyeva

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Foreign Languages Department
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-3853-3668
mtadeyeva@gmail.com

Larysa Ye. Kupchyk

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Foreign Languages Department
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-8544-0931
l.y.kupchyk@nuwm.edu.ua

Alona T. Litvinchuk

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Foreign Languages Department
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0794-5379
alionalit76@gmail.com

Abstract. The article deals with the issues on innovative development of foreign language education by means of information and communication technologies. Analysis of the regulatory instruments on the basis of which higher education graduates are trained in non-language universities allows determining the relevance of foreign communication competence formation and the ability to deliver intercultural communication, including professional one. The competence approach in the process of foreign language education, based on the integration of key competencies, is determined as the basis of the formation of language learning content lines, constituted from linguistic, communicative, linguocultural material, and learning and communicative strategies. Analysis of such linguodidactic categories as the content of foreign language education, forms and methods of foreign languages teaching is carried out. Particular attention is paid to the problem of and learning strategies formation in the context of the implementation of continuous foreign education. The authors also analyses a number of existing classifications of such strategies in the foreign and domestic educational space; ways of their technologization are suggested. Application of information and communication technologies is considered as a main factor in the formation of positive motivation and the creation of a situation of success in the process of and learning strategies formation, with personalization, credibility, accessibility, productivity and interactivity being identified as the basic constituents. A number of methods for teaching foreign languages with the use of information and communication technologies are proposed. They aim at creating a favourable educational environment, enhancing the motivational potential of foreign language education, activating students' autonomous work by constructing a content of education that involves the conscious selection, processing and mastering of educational information.

Keywords: competency approach; information and communication technologies; foreign language competence; foreign language teaching contents; learning and communication strategies; method.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] S. M. Amelina, "Competitive approach to the training of future engineers", *Pedagogichnyy almanakh [zb. nauk. pr. Khersonskoyi akademiyi neperervnoyi osvity]*, vol. 5, pp. 78–83, 2015. (in Ukrainian)
- [2] V. Yu. Bykov, "An open educational environment and modern network tools for open education systems", *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya 2: Kompiuterno-oriyentovani systemy navchannia*, no. 9, pp. 9–15. 2010. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2010_94. (in Ukrainian)
- [3] Law of Ukraine «On Higher Education». *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 2661-VIII of 20.12.2018. No. 38-39. 380 p. [Online]. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian)
- [4] Concept of Foreign Language Education Development at the National University of Water and Environmental Engineering / compiled by Tadeyeva M. I., Litvinchuk A. T., Kupchyk L. Ye. *et al.* Rivne, 2016. [Online]. Available: <http://ep3.nuwm.edu.ua/4272/> (in Ukrainian)
- [5] Cultural and Humanitarian Strategies for the Development of University Education in Conditions of Dynamic Social Transformations / ed. by I. Stepanenko. K. IVO NAPN Ukrainy. 226 p. 2018. (in Ukrainian)
- [6] Methods of teaching foreign languages and cultures: theory and practice: a textbook for the students of classical, pedagogical and linguistic universities [Bihych O. B., Borysko N. F., Boretska H. E. *et al.*] ed. by S. Yu. Nikolaieva. Kyiv, Lenvit. 590 p. 2013. (in Ukrainian)
- [7] L. I. Morskaya, "Essence and classification of communicative strategies in professional discourse", *Naukovi zapysky [Nacionalnogo universytetu «Ostrozka akademiya»]. Seriya: Philolohichna*, vol. 29, pp. 11-14, 2012. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_29_6 (in Ukrainian)
- [8] National Strategy for the Development of Education in Ukraine over 2012–2021. [Online]. Available: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf. (in Ukrainian)
- [9] Higher Education Standards [Online]. Available: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>. (in Ukrainian)
- [10] O. S. Storonska, Formation of strategies for studying a foreign language as a scientific and methodological problem. [Online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_79. (in Ukrainian)

- [11] M. I. Tadeyeva, *Concept of foreign language education development in Ukraine: educational and methodical manual*. Rivne: RVC MEGU, 2010. 73 p. (in Ukrainian)
- [12] J. O'Malley, A. U., Chamot, G. Stewner-Marzanares, L. Kupper, and R. P. Russo, Learning strategies used by beginning and intermediate ESL students. *Language learning*, no. 35, pp. 21-46, 1985. (in English)
- [13] R. Oxford, *Languages learning strategies: What every teacher should know*. University of Alabama, Boston, Heinle&Heinle publications, 1990. (in English)
- [14] Ch. Raupach, Strategien zur Verbesserung der mündlichen Kommunikation beim Fremdsprachenlernen – am Beispiel des Deutschunterrichts an der Oberstufe in Notodden, Norwegen. [Online]. Available: <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/147971/Raupach.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (in German)
- [15] J. Rubin, Learner strategies: Theoretical assumptions, research history and typology. In A. L. Wenden & J. Rubin (Eds.) *Learner strategies in language learning* 15-30, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1987. (in English)
- [16] K. Seresova, Didaktische Strategien im Fremdspracheunterricht. *Lingua - Fremdsprachenunterricht in Forschung und Praxis*, Band 46. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2018. 180 S. (in German)
- [17] H. H. Stern, *Issues and Options in Language Teaching*. Oxford: OUP, 1992. (in English)
- [18] The Council of the European Union. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences of lifelong learning (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. P. 189/1–189/13. [Online]. Available: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7). (in English)
- [19] O. V., Tynkaliuk, and I. Z. Semeriak, “Virtual teaching and learning environment in shaping strategies for professional foreign language communication between software engineers”, *Information Technologies and Learning Tools*, 2018, vol. 67, no. 5. pp. 239–249. [Online]. Available: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2272/1397> (in English)

